

Västsahara så nära Kanarieöarna

När man står på toppen av den 185 meter höga klippan Entallada på Fuerteventuras sydöstra kust med ryggen mot fyren (el faro) och skådar ut över den oändliga Atlanten lär man vid extremt klart väder kunna se Västsahara som ligger cirka nio mil bort.

Ingenstans på Kanarieöarna är Afrika så nära som här. Den idag obemannade fyren uppförd på 1950-talet påminner om ett pepparkakshus med gråsvarta lavastenar fästade med vitmenat murbruk. Rödbruna kantstenar pryder byggnadens knutar, fönster och dörrar.

Fyren var även en ledstjärna för de tusentals afrikanska flyktingar och immigranter som under 2000-talets början anlände i skraltiga båtar och steg i land på Fuerteventura och möttes av ett starkt eroderat ökenlandskap. Merparten av dem var västsaharier och marockaner.

Många nådde aldrig sitt mål ty de drunknade under resan. De kroppar som hittades i havet eller på stränderna och nästan alltid

Journalisten och författaren **Maith Håkansson** har skrivit mycket om Spanien och Latinamerika. En stor del av året är hon bosatt på den kanariska ön Fuerteventura, dit många båtflyktingar, bland annat västsaharier, har kommit.

I den här reportageserien (sid 9–18) skriver hon bland annat om Eduardo Soto-Trillos bok *Viaje al Abandono*, som kom ut 2011, där Spaniens agerande kring sin koloni Spanska Sahara på 70-talet diskuteras.

utan dokument ligger idag begravda på kanariska kyrkogårdar, namnlösa, endast försedda med nummer i den ordning de hittats.

Idag har denna ström av båtflyktingar radikalt minskat ty radaranläggningar bevakar kusterna och registrerar farkoster. På fyren

Entallada, som fått namn efter klippan, roterar radarns antenner och ger ifrån sig ett vinande ljud spanande efter önskade båtar.

Marocko har kommit överens med Spanien om att på olika sätt bromsa utvandringen. Även detta har bidragit till att minska antalet båtflyktingar på Kanarieöarna.

Tusentals flyktingar. När flyktingbåtarna började anlända i skiftet mellan 1900- och 2000-talet kom det som en total överraskning. Organisation för att ta emot båtflyktingarna saknades helt. Varken kommunala myndigheter, ö-styrelse eller Röda Korset hade någon beredskap för detta. Röda Korset ordnade sängplatser i de egna lokalerna och serverade mat. Sedan flyttades flyktingmottagningen till den gamla flygplatsens terminal.

– Den förläggningen var under all kritik. När det var som värst trängdes 700 personer som delade på tre duschar. Telefoner saknades så kontakt med deras anhöriga var omöjlig. Vi stöttade med läkare och socialarbete-

Tusenåriga rötter förenar

Lite tillspetsat kan man påstå att relationerna mellan Fuerteventura och de andra Kanarieöarna och Västsahara har historiska rötter tusentals år tillbaka i tiden.

Urbefolkningen på Kanarieöarna, dit de allra första anlände för cirka 2500 år sedan, kom från Nordafrika och var berber. De färdades förmodligen i vassbåtar eftersom man inte har hittat spår av farkoster. Även västsaharierna har berbiska rötter. Den spanska erövringen som startade i början av 1400-talet förintade på några generationer urbefolkningen som ofta med ett gemensamt namn kallas för guancher trots att varje ö har sin benämning.

Under 1800- och 1900-talen fiskade kanarierna utanför Saharas kust och relationerna lär ha varit goda mellan de kanariska fiskarna och västsaharierna som reste till Fuerteventura för att köpa getter och kameler.

Kanarisk invandring. När Västsahara blev spansk koloni 1884 och kallades Spanska Sahara började viss kanarisk inflyttning, men det var först på 1960- och 1970-talen då den spanska regeringen investerade en del kapital i ekonomisk utveckling som spanjorer och i synnerhet kanarier i allt större omfattning slog sig ned i kolonin. När exploateringen av fosfaten startade behövdes arbetskraft för att bygga vägar, förvaltningsbyggnader och bostäder. De arbetslösa på Fuerteventura sökte sig till Spanska Sahara. Under denna tid föddes 2000 barn vars föräldrar härstammade från Fuerteventura. 1974 bodde 20126 européer i Spanska Sahara. De mest integrerade av spanjorerna var kanarierna och många västsaharier i El Aaiún hyrde ut sina hus till kanarier vilket skapade vänskapsband dem emellan. 1975, då Spanien tillät Marocko och Mauretanien att ockupera Spansk Sahara, återvände de utflyttade.

Besviken på Spanien och Frankrike. En som känner många kanarier som bodde i Spanska Sahara är Tarek vilket inte är hans rätta namn. Han vill inte skylta med detta i en artikel eftersom han kan få problem med de marockanska myndigheterna när han besöker sina släktingar i El Aaiún. Tarek är spansk medborgare och har spansk pass.

Jag har stämt möte med honom i bokhandeln Tuareg i småstaden Gran Tarajal

Marockanska poliser och soldater vid en manifestation i Smara i maj.

på Fuerteventuras sydöstra kust. Bokhandlaren med palestinska rötter som alltid tar hem aktuella böcker har förmedlat kontakten med Tarek. Vi går den korta sträckan till en bänk vid Atlanten och sätter oss där. Tarek, som närmar sig de 60, arbetar ofta på byggen. På senare tid har det blivit svårare att få jobb på grund av den ekonomis-

”FN låtsas som inget och ger Marocko fria händer, säger Tarek, flykting på Kanarieöarna.”

ka krisen och den spanska bostadsbubblan.

Tareks syn på Västsaharas framtid är dystert och han är besviken över Frankrikes och Spaniens stöd, direkt och indirekt, till Marockos ockupation och omvärldens passivitet.

Om det lästa läget i FN säger Tarek:

– FN låtas om inget och lämnar Marocko fria händer. Vi kan inte förbli under marockansk ockupation för evigt. Om det inte blir förhandlingar inom två år måste Polisario ånyo gripa till vapen, men ensamma kan de knappast besegra Marocko. För att fördriva ockupanterna krävs ett krig mellan Ma-

rocko och Algeriet och då skulle Polisario angripa från den andra anfallslinjen vilket skulle resultera i att Marocko blev anfallet från två fronter.

Ryggdunkningar. Intervjun närmar sig slutet och jag frågar Tarek om han kan presentera mig för några invånare på Fuerteventura som bott och arbetat i Spanska Sahara.

– Ja, kom så går vi en tur runt kvarteret och du ska få se, säger Tarek.

Vi drar iväg på en tur i Gran Tarajal. Under en kvart träffar vi grånande män som dryftar livets väsentligheter på parksoffor och i gatuhörn. Min följeslagare känner alla. Handskakningar och ryggdunkar. Under en kvart möter jag drygt ett dussin personer med erfarenheter från Spanska Sahara.

Solidaritetsprojekt. Den speciella känslan av samhörighet som kanarierna har för västsaharierna framträder inte bara i en vänlig och positiv attityd gentemot det afrikanska broderfolket utan även i olika solidaritetsprojekt. Organisationer som Amigos del Pueblo Saharai (det västsahariska folkets vänner) och Asociación del Pueblo Saharai de Fuerteventura (Fuerteventuras förening för det västsahariska folket) satsar på olika bi-

Från fyren La Entallada på Fuerteventura kan man vid klart väder se Västsaharas kust. Med radar kan man kontrollera båtar med fisk – och flyktingar. Bild: Maith Håkansson.

re, berättar Gerardo Mesa, ordförande för Röda Korset på Fuerteventura.

Sedan skapades ett mottagningscentrum för invandrare och flyktingar med bistånd av Röda Korset.

Det finns fasta rutiner för mottagandet. Poliserna spanar efter flyktingarna med hjälp av radar. När de upptäcker en flyktingbåt kontaktar de Röda Korset som har ett team bestående av sjukvårdspersonal och frivilliga beredda att rycka ut.

Båtflyktingarna förs sedan till polisstationen och därefter till mottagningen där de kan hållas inlåsta i 40 dagar tills regeringen i Madrid bestämmer deras vidare öden. Om de inte får uppehållstillstånd förflyttas de till Las Palmas och sänds därifrån tillbaka till sina hemländer.

Vid asylansökan är proceduren annorlunda och mycket lång och omfattande. Den asylsökande måste kunna dokumentera politisk förföljelse. Prövningen, som är individuell, görs på regeringsnivå i Madrid. Ingen skillnad görs mellan västsaharier och marockaner.

– Många västsaharier har ansökt om asyl, men få har beviljats, berättar Gerardo Mesa.

Han konstaterar att befolkningen på Fuerteventura känner stor sympati för västsahari-

erna och har varmare känslor för dem än för invandrare och flyktingar från andra länder.

– Vi har levt tillsammans så länge att vi betraktar dem som familjemedlemmar, säger Mesa.

Spanskt pass eftertraktat. Ett spanskt pass är guld värt för en västsaharier, men ack så

Gerardo.Mesa, ordförande för Röda Korset på Fuerteventura. Bild: Maith Håkansson

oerhört svårt att få. Sedan Spanien ”gav” Spanska Sahara till Marocko och Mauretanien 1975 fastställde den spanska regeringen en förordning likvärdig med lag att alla västsaharier som ägde en spansk/saharisk identitetshandling hade rätt till spansk medborgarskap och pass. Ansökningstiden efter beslutet var begränsad endast till ett år och denna skriftliga begäran måste göras i Spanien. Ytterst få hade möjlighet att utnyttja erbjudandet. De som vistades i Spanien vid denna tidpunkten var lätt räknade. Merparten var på flykt till de algeriska lägren i Tindouf eller befann sig under marockansk ockupation i sitt eget land.

1998 kom ett litet ljus i tunneln för dem som hett eftertraktade det spanska passet. En västsaharier ansökte om spansk medborgarskap och fallet fördes till domstolar på olika nivåer och hamnade slutligen hos högsta domstolen som fastställde att lagen från 1976 skulle återställas. Detta innebar att alla västsaharier födda då Västsahara var spansk koloni har rätt till spansk medborgarskap. Men många byråkratiska hinder återstår och det krävs långa och kostsamma processer som merparten av västsaharierna inte har råd att driva.

ståndsprogram. Kanariska familjer tar även emot elever från flyktinglägren under deras ferier. Drabbas de av sjukdomar får de stanna för läkarvård tills de blir friska.

Inspirerade av "Ship to Gaza" begav sig en grupp båtar från Kanarieöarna till Västsahara med last av förnödenheter, men så fort som de ankrat greps de av den marockanska polisen och tvingades att ge sig av.

Rovfiske. Många har rovfiskat i vattnen utanför Västsahara och denna rovdrift fortsätter. En av syndarna har varit och är fiskarna från det spanska fastlandet. Spanien har EU:s största fiskeflotta och nästan 100 000 spanjorer får direkt eller indirekt sin utkomst av fisket. Det fiskeavtal som EU ingick med Marocko 2006 gynnade nästan uteslutande Spanien som fick 80 procent av rättigheterna att fiska utanför Marocko och Västsahara. Västsaharierna protesterar mot fiskeavtalet mellan EU och Marocko, eftersom det innefattar de ockuperade västsahariska vattnen.

De omkring 160 fiskarna på Fuerteventura bedriver ett tämligen småskaligt fiske och

undviker redskap som tömmer havet på fisk.

Juan Ramón Rosei, ordförande i Cofradía de Pescadores (Fiskarnas intresseförening) i Gran Tarajal, berättar att i havet utanför Västsahara fiskar ingen från Fuerteventura.

– Där har vi inga avtal om att få fiska. Några ansökte om licens, men det lönade sig inte. Industriellt fiske bland annat med trålar som plöjer havets botten har tömt vattnen närmast den västsahariska kusten på fisk.

Juan Ramón Rosei ogillar starkt fiskeavtalet som sluts över västsahariernas huvuden.

– De måste själva få bestämma över fisket i ett land som tillhör dem, säger Juan Ramón Rosei.

Starka relationer. Och nästan alla på Fuerteventura, som jag talat med, förefaller ha samma åsikt som Juan Ramón att Västsahara tillhör västsaharierna och att den marockanska ockupationen borde upphöra.

Gerardo Mesa har tankar om vilka förbindelserna skulle kunna bli mellan Kanarieöarna och ett fritt Västsahara.

– Våra relationer skulle stärkas och de

båda områdena skulle komplettera varandra. Vi har lite mark och mycket teknologi. De har stora landområden och naturresurser, men lite teknik. Vi har tekniker, ingenjörer, läkare och annan arbetskraft som kan utbilda Västsaharas befolkning till att utveckla det egna landet.

Till min stora förvåning har jag hört talas om att det lär finnas enstaka personer som skulle kunna tänka sig en oberoende kanarisk-västsaharisk republik. Sådana idéer är dock helt utan förankring, ty kanarierna har ingen önskan att frigöra sig från Spanien.

På 1970-talet fanns en rörelse MPAIAC med ytterst få anhängare som hade en frigörelse för Kanarieöarna från Spanien på sitt politiska program. Under intrigerandet och maktspelet som ledde till ockupationen av Västsahara använde Marocko, Frankrike och USA Kanarieöarna som ett slagträ. De hotade med att en oberoende västsaharisk republik, ledd av Polisario, skulle ge MPAIAC vind i seglen och dessutom skulle Sovjet kunna inkludera Kanarieöarna i sin intressesfär.

– Ingen från Fuerteventura fiskar utanför Västsaharas kust, säger Juan Ramón Rosei, ordförande i Cofradía de Pescadores.

Artikel ur Västsahara 2012:2
Även publicerad i globalarkivet.se
CC BY-NC-ND - se creativecommons.se

"Vi ger aldrig upp"

Det är skymning i Puerto del Rosario, Fuerteventuras huvudstad, när jag träffar Mohamed Ali Lareibi. Han har just avslutat dagens arbete som lärare bland ensamkommande flyktingbarn och bland dem finns både västsahariska och marockanska ungdomar.

– Hur kommer de överens?

– De umgås utan problem. Och även jag har marockanska vänner, men vi är oense om Marockos ockupation av Västsahara.

Lareibi är en av de 400 västsaharier som bor på Fuerteventura. De flesta arbetar i byggbransch och servicesektor.

Ett samtal med Lareibi kommer att handla om västsahariernas oändliga tålmod, besvikelse över FN:s passivitet och svek från länder som Marocko, Spanien, Frankrike och USA.

– Polisario och den västsahariska regeringen har alltid samarbetat med internationella organisationer och allra mest med FN. 1991 ingick Polisario och Marocko ett eldupphöravtal för att genomföra en folkomröstning om Västsaharas framtid. Vi har alltid respekterat riktlinjerna och velat förhandla för att lösa den trettiosexåriga konflikten. Men ockupationsmakten bryter ständigt mot reglerna och begär brott mot de mänskliga rättigheterna.

Som exempel på FN:s tröghet och likgiltighet nämner Lareibi de speciella sändebuden och FN-styrkan MINURSO som uttrötat föga. Generalsekretärerna har inte heller engagerat sig i att lösa konflikten.

– Det förefaller finnas intressen som vill förhindra en folkomröstning, säger Lareibi.

Han ser Frankrike, Spanien och USA som lojala anhängare till Marocko.

Jag får det intrycket att Spaniens svek mot västsaharierna är det som skapar den största besvikelsen bland dem. Dagens situation inleddes den 14 november 1975 då den illegala trepartsöverenskommelsen slöts och Spanien "gav" sin koloni till Marocko och Mauretanien.

– Detta avtal är ogiltigt eftersom FN:s nationalförsamling inte godkände trepartsöverenskommelsen. Alltså har Spanien fortfarande ansvar för förvaltningen av Västsahara. Vi hade aldrig kunnat tro att Spanien skulle överlämna sin koloni, med andra ord oss, till Marocko.

– Jag tycker att det finns egendomliga inslag när Spanien lämnade sin koloni. Vad anser du?

– Det var paradoxalt att en del spanska militärer reagerade mot trepartsöverenskommelse. Först bekämpade de Polisario och se-

Manifestationer i den ockuperade staden Smara i maj.

dan var de beredda att gå över på vår sida.

– Märkligt var det också att Franco motsatte sig den marockanska ockupationen och talade om självbestämmande för Västsahara. Var det kanske på grund av militär stolthet?

– Dagens spanska regeringar, vare sig de är socialdemokratiska eller borgerliga, stöder åtgärder som gynnar Marocko på grund av ekonomiska intressen som att den spanska fiskeflottan får fiska utanför Västsaha-

Spanjorer på Kanarieöarna stöder hungerstrejkande västsahariska politiska fångar.

ras kust. Marockos andra hållhake på Spanien är överenskommelsen om att bromsa den afrikanska invandringen.

– Ni har väntat 36 år på självständighet. Tröttnar ni inte?

– Nej, absolut inte. Vårt mål är ett fritt Västsahara.

– Ni verkar mycket tålmodiga. Har jag

rätt i detta?

– Vi är mycket tålmodiga, gästfria, stolta, men även krigiska, vilket visade sig under alla de år vi var i krig med Marocko. En dag måste vårt land bli självständigt och FN:s säkerhetsråd måste ta våra problem på allvar.

Kanske tycker Lareibi att en del av mina spörsmål antyder att västsaharierna skulle ha passiviserats och att deras kämpaglöd har falnat, men jag frågar ändå:

– Hur länge orkar ni vänta?

– Jag har alltid varit optimistisk och hoppfull om vårt lands framtid. Vi kommer få ett fritt och demokratiskt Västsahara. Det existerar två utvägar – den fredliga och den krigiska. Vi satsar på fred, men stängs den dörren definitivt återstår krig.

Lareibi anser att Polisario är en socialistisk, men liberal rörelse. Jämfört med andra arabiska länder är den västsahariska republiken den mest liberala av alla. Kvinnorna har spelat en mycket viktig roll sedan den väpnade kampen inleddes. Kvinnorna deltar i det politiska och sociala livet på alla nivåer. I konstitutionen fastställs det att i ett självständigt Västsahara tillåts alla politiska partier och görs åtskillnad mellan stat och religion, påpekar Lareibi.

Intervjun är över och mörkret har lagt sig över ön. Trots den sena timmen ska Lareibi bege sig till ett av sina otaliga möten för att berätta om läget i Västsahara och om viktigheten av att aldrig ge upp.

Spanien "fick" Spanska Sahara vid Berlinkonferensen 1884 då Europas kolonialmakter delade upp Afrika mellan sig.

Spaniens diktator general Francisco Franco avled i november 1975.

Konspirationer banade väg för Marocko

Ett intrikat rävspel med flera länder inblandade låg bakom Spaniens olagliga uppgörelse med Marocko 1975.

Vem hade kunnat tro att Franco med de officiella titlarna caudillo (härförare) och generalísimo (överbefälhavare) jämte Luis Carro Blanco, hans förtrogne och medarbetare sedan början av 1950-talet skulle vara de

enda, med få undantag, som på 1970-talet försvarade västsahariernas rätt till självbestämmande. Det är svårt att föreställa sig detta eftersom Franco under nästan 40 år stod för diktatur med förtryck, tortyr, avrättningar, politisk förföljelse av oliktkänkande och helt utan demokratiska rättigheter som tryck- och yttrandefrihet.

I september 1975 under Francos sista må-

nader i livet dömdes fem motståndsmän till döden av en militärdomstol varefter de arkibuserades. Med denna blodiga bakgrund har jag och förmodligen många andra gett Franco skulden för den svekfulla överenskommelsen som gav Marocko och Mauretanien rätt att ockupera Västsahara.

I boken *Viaje al Abondono* (Resa till försummelsen) Aguilar, 2011, skildrar Eduardo

Soto-Trillo, författare och jurist, ingående och fascinerande intrigerandet kring Västsahara som spansk koloni och under marockansk ockupation. Konspiration, lögn, sammanväringar, hot, svek, krig, våld, död, låsningar och dragningar i långbänk av folkomröstningen. Många verkar vara samma kålsupare då som nu. Författaren skildrar Västsaharas historia som vore det en kriminalroman, men

tyvärr är det en sann skildring. Soto – Trillo reser, intervjuar och söker i arkiven och hamnar slutligen hos Fundación (stiftelsen) Francisco Franco där många av hans dokument och informationsmaterial förvaras. Författaren skriver följande om sitt närmande till diktatorns skriftliga kvarlätenskap: "Jag nalkades monstrets sista utpost och öppnade indexet på datorn med över 20 000 dokument. Jag skrev in nyckelordet Sahara och som av en magisk kraft dök det upp hundratals dokument; konfidentiella och helt vanliga".

1884 spansk kolonisering inleds. Den spanska koloniseringen inleddes vid Berlinkonferensen 1884 då kolonialmakterna med linjalens hjälp delade upp Afrika, varvid Spanien fick det område som kom att kallas Spanska Sahara. 1912 fastställde Frankrike och Spanien gränserna för den spanska kolonin. Den verkliga koloniseringen tog fart i början

av 1960-talet då man upptäckte olja och de oerhört rika fosfatfyndigheterna. De ymniga fiskevattnen var ytterligare ett lockbete.

1961 blev Sahara spansk provins och allt fler spanjorer började flytta dit. FN observerade den koloniala situationen och antog 1961 avkoloniseringsdeklarationen och uppmanade Spanien fem år senare att lämna Västsahara. Franco hade dock inte på den tiden några planer på den spanska kolonins frigörelsen ty han avfärdade FN:s krav. Det var då klart att så länge Franco levde kom han, i motsats till de andra kolonialmakterna som började överge sina kolonier i Afrika, inte att lämna Spanska Sahara.

Francisco hade ändå inte samma idéer om världserövringar och förde inte samma expansionspolitik som sina samtida potentater Hitler, Stalin och de japanska militärerna. Snarare var han under vissa perioder eftergiven mot Marocko som när Spanien

1958 avträdde Tarfaya till Marocko och 1969 överlämnade enklaven Ifni vid Atlantkusten. Detta var förmodligen som ett tack till Marocko som hjälpte Frankrike och Spanien i en militär operation gentemot en grupp marockanska revoltörer som attackerade de båda kolonialmakterna för att driva ut dem ur Nordafrika. Landavträdelserna blev ytterligare en uppmaning för Marockos expansionspolitik. De första åren efter Marockos självständighet 1956 hyste kungen Mohammed V storvulna planer på ett "Stor-Marocko" omfattande Spanska Sahara, Mauretania, Mali och det algeriska Tindouf-området.

Tandemparet Franco/Carrero Blanco samarbetade mycket med lokala klanledare, chiu, i Spanska Sahara. Dessa favoriserades med privilegier och understöd vilket marginaliserade majoriteten av den lokala befolkningen. Ett fåtal fick fylla fickor, medan det stora flertalet svalt.

1966 besökte Carrero Blanco, amiralen i den vita uniformen, El Aaiún huvudstaden i Spanska Sahara och framhöll att "Spanien respekterade västsahariernas kultur, religion och frihet" och levererade slutklämmen "Spanien garanterar inte bara förbättrade levnadsvillkor utan även identitet och framtida oberoende". 1967 skapade Franco en lokal rådgivande församling, bestående av lokala klanledare och kallade det Yemaá, vilket var den traditionella beteckningen för stammarnas rådslag. Denna Franco-produkt var en ren potemkinkuliss, som syftade dels till att markera mot Marockos krav på expansionspolitik, dels till att lugna FN:s påtryckningar om avkolonisering.

Carrero ett hinder. Radarparets varma känslor för Spanska Sahara oroadde Marocko,

CIA, ledningen i Vita Huset och Frankrike. 1970 kom president Nixon, utrikesminister Kissinger och biträdande CIA-chefen Vernon Walters (för övrigt också Hassan II:s rådgivare) till Madrid för att överlägga med Carrero Blanco om Spanska Saharas framtid, men Carrero var orubblig och framhärdat "först utveckling och sedan på längre sikt när befolkningen är förberedd - självbestämmande". Kissinger och Walters var inte överraskade utan bekräftade CIA:s uppgifter om Carreros typiska drag: antiamerikansk, ultrakatonisk och en väldig motståndare till frimureri. Dessutom var han ett farligt hinder för USA:s intressen i Sahara. 1971 hade Walters utnämnts till biträdande chef för CIA. Året där- efter besökte han ännu en gång Madrid för att skapa ett kontaktnät inför den dag då Franco skulle gå bort.

I Spanska Sahara växte en revolutionär rörelse fram och 1973 grundades Polisario. Hassan II larmade: "Om de tillåts skapa en stat i Sahara hotas Kanarieöarna av den sovjetiska djävulen".

Franco signalerar självbestämmande. 1973 utsåg Franco, Carrero Blanco till premiärminister och Arias Navarro till inrikesminister. Samma år skrev Franco ett brev till Yemaá och meddelade att Spanien accepterade en tvåstegslösning. I New York förtydligade den spanske utrikesministern López Rodó att efter en övergångsperiod på några år skulle, i enlighet med FN:s resolutio-

ner, en folkomröstning äga rum och därefter oberoende, om västsaharierna så önskade.

Carrero Blanco inledde till och med förhandlingar med den makt som han betraktade som djävulen själv, Sovjet. Carreros förtrogne, utrikesministern López Rodó berättade för den sovjetiske utrikesministern Andrej Gromyko om västsahariernas fria liv i öknen utan band till någon före den spanska kolonialtiden och att Spanien inte godtog att Väst-sahara inlemmades i någon annan stat. Gromyko lovade att stödja denna befrielse.

Hassan II, mycket upprörd, begav sig genast till Washington och pressade Kissinger om USA inte hjälper oss vänder vi oss till Sovjet". Även Frankrike hotade: "Om planerna genomförs blir det varken EG eller NATO för Spanien".

Attentatet mot Carrero. Medan intrigerna spanns planerade den baskiska organisationen ETA i lugn och ro attentatet mot Carrero Blanco. En av ETA:s medlemmar skaffade en lägenhet hundra meter från USA:s ambasad och mitt emot den jesuitkyrka, som Carrero besökte varje morgon för att närvara vid morgonmässan. Där grävde ETA en tunnel under gatan. På USA:s ambasad fanns högteknologiska avlyssnings- och spaningsinstrument som skulle ha kunnat uppfånga byggandet av en tunnel och andra ovanliga förhållanden. På morgonen den 20 december 1973, när Carrero var på väg till mässan sprängdes hans bil i luften.

Det har spekulerats om CIA var inblandat i attentatet. Den dåtida kommunistledaren Santiago Carrillo menade att det var omöjligt att arbeta med sabotage under flera veckor i en storstad som Madrid utan att polisen upptäckte detta. Dagen före bombdådet kom Kissinger till Madrid och den amerikanska ambassaden. Inför hans besök måste säkerhetstjänsterna grundligt ha finkammat området och borde då upptäckt ETA:s aktiviteter. Mordet på Carrero öppnade vägen för Marocko till Sahara och gynnade USA:s intressen. För Franco var Carreros död en stor förlust och han lär ha varit den enda som grät på amiralens begravning. För Franco var Spanska Sahara, även efter Carreros död, en ytterst viktig fråga.

Promarockansk lobby bildas. 1974 utsåg Franco Arias Navarro till premiärminister och sände förslaget om självbestämmande

"Resa till försummel-sen" kom ut på spanska 2011.

De sista spanska soldaterna väntar på stranden för överfart till Kanarieöarna. Bild: José Ramón Santana.

Artikel ur Västsahara 2012:2
Även publicerad i globalarkivet.se
cc-licens - se creativecommons.se

Spanska soldater och västsahariska (?) barn 1974 i Spanska Sahara. Bild: Antonio Ortega.

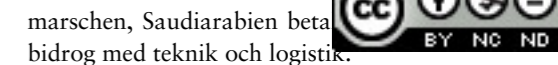
till klanledarna i Yemaá som godkände det. Detta fick den desperate Hassan II att koncentrera trupper till den södra gränsen och i Marockos alla media manades till allmän mobilisering. Det rädde krigsstämning. Han sände även ett upprört och hästskt brev till Franco som fick en hjärtattack.

Under diktatorns konvalescens bildades en promarockansk lobby vars påskyndare var en av ministrarna i den spanska regeringen, José Solís Ruiz. Han bidrog i hög grad till överenskommelsen mellan Madrid och Rabat genom sitt påstående att ett oberoende Västsahara där Polisario styrde skulle ge vind i seglen åt MPAIAC, en självständighetsrörelse på Kanarieöarna med få anhängare. Mygelgruppen lovade Marocko suveränitet över Spanska Sahara i utbyte mot tillgång till fosfat, fiske och säkerhet för Kanarieöarna.

I augusti 1974 gick Spanien med på att godkänna en folkomröstning för självbestämmande. Samma år genomförde spanjorerna en folkräkning. Hassan II gjorde allt för att upphäva referendumet och fick

av Frankrike rådet att vända sig till Internationella Domstolen i Haag för att få ett domslut på vem Spanska Sahara tillhörde. FN utsattes för påtryckningar från Kissinger och hans allierade i Vita Huset att vänta med folkomröstningen tills domstolen i Haag kommit med sitt utlåtande. I början av 1975 var den promarockanska lobbyn mycket aktiv i den spanska generalstaben, landets högsta militära ledning i Madrid, där även CIA hade sina tentakler. Deras samarbete ledde till ett dokument där det varnades för att en oberoende västsaharisk republik ledd av Polisario skulle öka stödet till den kanariska självständighetsrörelsen MPAIAC.

Det blev allt tydligare att processen i Haag skulle bli ett fiasko för Marocko och deras vänner. De drabbades dessutom av ett ytterligare bakslag. En del av de spanska militärerna hade fattat sympati för Polisario. Konspiratorerna gjorde allt för att stoppa folkomröstningen. Den amerikanske vännen, Vernon Walters, planerade Den gröna

marschen, Saudiarabien beta- bidrog med teknik och logistik.

Konspirationer bakom Francos rygg. I maj 1975 besökte en FN-delegation El Aaiún. Demonstrerande anhängare till Polisario tog emot den med vajande flaggor och med rop om krav på ett fritt Västsahara. Bilder från protesterna kablades ut över världen. Den spanska regeringen ställde in folkomröstningen. Bakom Francos rygg bad Arias Navarro generalstaben i Madrid, landets högsta militärledning, att förbereda en plan om evakuering av området, Operación Golondrina (svala).

Hassan II skrev ännu en gång till Franco att "Spanien och hela regionen hotas av kommunismen som tränger in i Sahara". Och Franco replikerade "vi kommer inte att överge området utan det ska avkoloniser- ras i samarbete med andra berörda stater".

Generalstaben i Madrid betonade att operation Golondrina måste till varje pris hemlighållas. Innan de spanska militära styrkorna lämnade området måste de spanska soldaterna, som Polisario gripit befrias för att undvika att de användes som gisslan. I en överenskommelse erkände Spanien Polisario i utbyte mot frigivande av fångarna.

I Marocko, bland CIA-agenterna och i de promarockanska kretsarna blev aktiviteterna allt intensivare. Vernon Walters reste till Madrid och mötte bland andra den dåvarande prinsen och blivande kungen Juan Carlos. CIA:s vicechef hotade med att den spanska monarkin bara hade en framtid med stöd från USA som i gengäld fordrade ett upp- givande av Spanska Sahara.

Domslut från Haag. Den 16 oktober 1975 levererade Tribunalen i Haag sitt utslag. Västsahara tillhörde de västsaharier som bodde där när spanjorerna kom. Visserligen hade det funnits historiska förbindelser mellan länderna, men inte av den karaktären att Marockos och Mauretaniens anspråk på suveränitet över Västsahara kunde godtas. Och i Vita Huset ljög Kissinger för den okunnige president Ford. Han påstod att domstolens utlåtande var fördelaktigt för Hassan. Ford gav honom fria händer att agera på det sätt som bäst gynnade USA. Strax där- på förkunnade Hassan II att han "fredligt skulle ockupera det som tillhör oss genom Den gröna marschen".

Sveket. I Madrid hölls ett brådskande ministerråd med de högsta spanska militärerna från Spanska Sahara och enklaverna Ceuta och Melilla. Franco mindes det förflutna när han krigade i Nordafrika. "Vi ska ännu en gång besegra morerna", sa han. Det är intressant att Franco gjorde en skillnad mellan invånarna i Spanska Sahara och de

övriga nordafrikanska länderna. Sedan fick han ännu en gång en infarkt och fördes i all hast till ett sjukhus varifrån han aldrig återvände. Därefter reste Arias Navarro i hemlighet till Marocko för att förhandla om de slutgiltiga villkoren för överlämnandet av Spanska Sahara.

I El Aaiún utlämnade Polisario de fångslade spanska soldaterna. Det blev ett hjärtligt möte mellan spanjorerna och ledarna i Polisario som väntade på att få börja förberedelserna för FN:s folkomröstning. Allt var frid och fröjd. Men bakom hörnet väntade sveket.

Den spanske guvernören hade informerat om beslutet att Västsahara skulle utrymmas och han lär ha varit skamsen över trolösheten. Han avväpnade och friställde de västsahariska soldater som tjänstgjort i den spanska armén. Polisarios ledare flydde ut i öknen. Svikna. Bland en del spanska officerarna spred sig frustrationen och lust att kämpa. Några överlämnade sina vapen till Polisario. Den 2 november landade ett plan i öknen med prinsen Juan Carlos. Alla trodde att han som var Francos arvtagare skulle ställa sig i spetsen för trupperna och gå till angrepp mot Marocko. Men istället förklarade han att ett krig vore lönlöst.

Den 6 november 1975 startade Den gröna marschen när 350 000 marockaner tågade in över gränsen till Västsahara samtidigt som marockanska arméförband invaderade vid andra gränsvsnitt.

Trepartsöverenskommelsen. Den 14 november slöts den illegala trepartsöverenskommelsen i Madrid. Representanter från Spanien, Marocko och Mauretanium avgjorde västsahariernas framtid utan deras medverkan. Och om folkomröstning inte ett enda ord. Fördraget gav Marocko rätten att ockupera två tredjedelar av den norra delen och Mauretanium en tredjedel av den södra. Spanien fick behålla 35 procent av aktierna i fosfatgruvan samt fiskerättigheter.

Demonstration till stöd för Polisario Front i El Aaiún 1975. Bild: Edelmiro Dominguez.

Den 20 november dog Franco och Eduardo Soto Trillo konstaterar ”det västsahariska folket förlorade sin sista förkämpe”.

Västsaharierna hade få alternativ: att fly ut i öknen över till Algeriet eller leva under ockupation. Men deras kamp fortsätter.

Soto-Trillo gör en viktig observation. FN:s generalförsamling godkände aldrig trepartsöverenskommelsen. Enligt internationell rätt var det spanska överlämnandet av Västsahara till Marocko och Mauretanium olagligt. En konsekvens blir att Spanien fortfarande har den förvaltande makten och ansvaret i Västsahara.

Franco ett mysterium. Det förblir ändå en gåta att diktatorn skulle ha kämpat för västsahariernas sak. Kände han måhända sympati och vänskap för de styrande lokala klanledarna? Det bekymrade sannolikt inte Franco att en del av dem var både korrupta och opålitliga. Ena dagen hyllade de spanska potentater och kort därefter knäböjde de för den marockanske monarken.

Eller trodde Franco att det skulle vara möjligt att i samarbete med en självständig västsaharisk regering kunna få ekonomisk vinning av landets naturtillgångar? Eller var det en gammal krigares nostalgiska minnen från den tid då han inledde sin militära karriär 1912 i Marocko då han började bekämpa rifkabyllerna, en berbisk folkgrupp, som gjorde uppror mot det nyinrättade spanska protektoratet. Deras revolt fortsatte under ledning av Abd El-Krim. Mellan 1925 och 1926 var Franco befälhavare för den spanska främlingslegionen som tillsammans med fransmännen stred mot rifkabyllerna, som efter hårt motstånd mot kolonialmakterna, tvingades ge upp.

Enligt Soto-Trillo talade Franco, vid slutet av sitt liv ofta om krigiska ”bedrifter” i Marocko. Franco betonade att marockanerna varit Spaniens traditionella fiender. Ville han genom att hjälpa västsaharierna hämnas på marockanerna? Och hade Franco då glömt alla de marockaner, ”moros”, som slogs på hans sida under det spanska inbördeskriget och därmed bidrog till hans maktutövning i diktaturen mellan 1939 och 1975?

Frågetecknen hopar sig och den gamle motsägelsefulle diktatorn tog kanske med sig svaren i graven.